

Asia: VN/2750/2020

Rikosasioiden sovittelupalveluiden siirto oikeusministeriön hallinnonalalle. Ohjausryhmän raportti ja esitys.

Lausunnonantajan lausunto

Pidätkö perusteltuna rikos- ja riita-asioiden sovittelun siirtämistä sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalta oikeusministeriön hallinnonalalle?

Kyllä

Miten perustelette vastauksenne?

Rikos- ja riita-asioiden sovittelu on Suomessa varsin nuorta ja hakenut muotoaan useamman kerran. Pilottivaiheen jälkeen laki rikos- ja riita-asioiden sovittelusta (1015/2005) tuli voimaan 2006. Ensin sovittelupalvelun tuottamista koskevista sopimuksista vastasi aluehallintovirastot. Vuoden 2015 lakimuutoksella järjestämisvastuu siirtyi vuoden 2016 alusta Terveysten ja hyvinvoinnin laitokselle (THL). Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastolle (Valvira) kuuluu sovittelupalvelujen järjestämisen valvonta. Rikos- ja riita-asioiden sovittelun yleinen johto, ohjaus ja valvonta on STM:llä.

Tällä hetkellä sovittelupalvelun tuottajia (sovittelutoimistoja) on 18. Osalla on lisäksi aluetoimistoja, jolloin toimipisteiden määrä on yhteensä 32. Noin 100 ammattihenkilön alaisuudessa varsinaista sovittelutoimintaa hoitaa noin 1 200 vapaaehtoissovittelijaa. Asioiden määrä on ollut kasvava. Vuonna 2019 sovitteluun ohjattiin lähes 16 000 asiaa. Nykytilanteessa palveluja tuottavat sekä yksityiset että julkiset palveluntuottajat, joilla kaikilla on omat toimintatapansa, hallintorakenteensa ja erilaiset työntekoa säätelevät norminsa. Koska toteutustapa vaihtelee, on palvelujen tasalaatuisuutta vaikea varmistaa ja henkilöstön palvelussuhteen ehtoissa (ml. palkkaus) on merkittäviä eroja.

Pro yhtyy raportissa esitettyyn näkemykseen, että OM kotipesänä vahvistaisi sovittelun kokonaisuuden hallintaa. Pidämme ohjausryhmän ehdotusta rikos- ja riita-asioiden sovittelun siirtämisestä STM:n hallinnonalalta OM:n hallinnonalalle perusteltuna, jolloin vastuu sovittelun johtamisesta ohjaamisesta ja valvonnasta olisi jatkossa OM:llä.

Pron näkemys on, että valtio on luonteva taho järjestämään sovittelupalvelut yhden toimijan mallin periaatteella. Samalla toiminta saisi vakiintuneen aseman koko maassa. Palvelut tuotettaisiin yhdenmukaisella toimintamallilla eri alueilla, jolloin palvelujen saatavuus ja laadukkuus voidaan nykyistä paremmin taata. Sovittelutoimistojen ammattihenkilöiden siirtyminen valtion virkamiehiksi saattaisi myös henkilöstön yhdenvertaiseen asemaan.

Ohjausryhmä on arvioinut kahta vaihtoehtoista mallia (oikeusapumalli ja erityisvirastomalli) sovittelun sijoittamisesta OM:n hallinnonalalla. Erillisvirastomallia emme puolla, koska viraston henkilöstömäärä jäisi varsin pieneksi. Pienissä virastoissa hallintoon sitoutuva resurssi on suhteellisesti ottaen suuri. Hallinnollisten asioiden osaamiseen ei kuitenkaan voida riittävästi panostaa, jolloin kehittäminen ja osaamisen syventäminen jäävät heikommalle. Pieni virasto ei kykene tarjoamaan henkilöstölleen ura- ja tehtäväkehitystä ja kantamaan vastuuta erityisesti muutostilanteissa. Luontevaa ja johdonmukaista jatkoa jo aiemmin toteutetuille uudistuksille on yhdistää sovittelu oikeusapu- ja edunvalvontapiirien tai mahdollisesti perustettavan valtakunnallisen oikeusapu- ja edunvalvontaviraston rakenteeseen. Kannatamme valtakunnalliseen toimintamalliin ja rakenteeseen siirtymistä, joka mahdollistaa alueellista toimialuerajoista vapaan joustavuuden sovittelutoiminnan järjestämisessä ja minimoi esteellisyyteen liittyvien ongelmien syntymistä. Oikeusapu- ja edunvalvontapiireillä on noin 160 toimipaikkaa, joten asiakaspalvelun alueellinen kattavuus voidaan turvata.

Raportissa on pohdittu mahdollisuuksia järjestää sovittelupalveluita myös ostopalveluina. Edunvalvonnan palveluja hankitaan vähäisessä määrin ostopalveluna. Voimassa oleva lainsäädäntö mahdollistaa oikeusavun sekä talous- ja velkaneuvonnan hankkimisen ostopalveluna. Käytännössä kaikki palvelut tuotetaan tällä hetkellä valtion omana toimintana. Pro suhtautuu hyvin kriittisesti ostopalvelujen käytön mahdollisuuteen sovittelun osapuolen oikeudelliseen asemaan vaikuttavan erityisluonteen vuoksi. Jatkotyössä on perusteellisesti arvioitava, onko sovittelupalvelu ja siihen liittyvä päätöksenteko merkittävää julkisen vallan käyttöä, jota ei perustuslain 124 §:n mukaan voidaan tarjota vain viranomaisen tuottamana.

Sovittelutoiminnassa on merkittävä rooli vapaaehtoistoiminnalla. Jatkovalmistelussa on selvitettävä, millaisia erityisvaatimuksia ja -tarpeita erittäin laaja vapaaehtoisten sovittelijoiden käyttö asettaa sovittelutoiminnan seurannalle ja valvonnalle.

Ohjausryhmän ehdotusten pohjalta mahdollisesti käynnistettävän hallituksen esityksen valmistelun yhteydessä on siirtymävaiheen järjestelyt kuvattava perusteellisesti. Raportissa varsin ohuelle tarkastelulle jäävät taloudelliset vaikutukset ja henkilöstövaikutukset on arvioitava asianmukaisesti. Henkilöstön aseman turvaamiseen ja järjestämiseen sekä henkilöstä koskevien siirtymäsäännösten valmisteluun liittyy paljon yksityiskohtia, joiden selvittäminen on hyvä tapahtua erillisessä henkilöstötyöryhmässä, jossa asianosaiset tahot ovat edustettuina. Näin voidaan varmistaa myös riittävän ja ammattitaitoisen henkilöstön siirtymishalukkuus ja asianmukainen yhteistoiminta uudistuksen valmistelussa.

Ammattiliitto Pro ry

Heikki Tuominen

Leena Hiljanen

Johtaja

Sopimusalavastaava

Pidättekö perusteltuna sitä, että sovittelupalvelut tuotetaan oikeusapu- ja edunvalvontapalvelujen yhteydessä, mahdollisesti perustettavassa valtakunnallisessa oikeusapu- ja edunvalvontavirastossa?

Kyllä

Miten perustelette vastauksenne?

-

Pidättekö perusteltuna sitä, että sovittelupalvelut tuotetaan valtion palveluina siten, että sovitteluhenkilöstö olisi valtion virkamiehiä?

Kyllä

Miten perustelette vastauksenne?

-

Pidättekö perusteltuna, että joissakin erityistilanteissa palvelu voitaisiin tuottaa ostopalvelusopimuksin, kun palveluntarve sitä edellyttää?

-

Miten perustelette vastauksenne?

-

Millä keinoin voidaan mielestänne varmistaa, että sovittelun erityispiirteet säilyvät vaihtoehtoisten konfliktinratkaisumenetelmien periaatteiden mukaisina, jos sovittelupalvelut siirretään oikeusapu- ja edunvalvontapalveluiden yhteyteen?

-

Millä keinoin vapaaehtoisten sovittelijoiden toimintaedellytyksiä voidaan vahvistaa oikeusapu- ja edunvalvontapalveluiden yhteydessä?

-

Miten arvioitte sovittelun siirron oikeusapu- ja edunvalvonnan yhteyteen vaikuttavan paikallisen, alueellisen tai valtakunnallisen sidosryhmäyhteistyön hoitamiseen?

-

Millaisia keinoja ehdotatte oikeusavun esteellisyyden periaatteiden huomioon ottamiseksi ehdotetussa järjestämismallissa?

-

Ehdotettu järjestämismalli parantaa sovittelupalveluiden yhdenmukaisuutta ja saatavuutta?

-

Miten perustelette vastauksenne?

-

Miten arvioitte sovittelupalveluiden siirron vaikuttavan julkisen oikeusavun, yleisen edunvalvonnan sekä talous- ja velkaneuvonnan palveluihin?

-

Pidättekö perusteltuna sovittelun siirrolle suunniteltua aikataulua vuoden 2024 alussa?

-

Miten perustelette vastauksenne?

-

Onko teillä vielä mielessänne ohjausryhmän esitykseen liittyen joitakin riskejä tai etuja, joita raportissa ei ole käsitelty?

-

Hiljanen Leena
Ammattiliitto Pro ry